

УДК 821.161.2

Данилюк Мар'яна

**РОМАН ПРО ПОДОРОЖ У ПАМ'ЯТЬ,
АБО НАМІР НЕСКІНЧЕННОСТІ
(ЗА ТВОРОМ ЛЮБКА ДЕРЕША “НАМІР!”)**

У роботі порушено проблему поняття пам'яті. Цей фактор людської природи розглядається з психологічного та літературознавчого боків. Особлива увага приділяється пам'яті у романі Л. Дереша “Намір”.

У статті є спроба розкрити “Намір!” Петрика П'яточкіна чи то самого Любка Дереша.

Ключові слова: пам'ять, постмодернізм, письменник, роман, герой.

В работе поднята проблема понятие памяти. Этот фактор человеческой природы рассматривается с психологической и литературоведческого сторон. Особое внимание уделяется памяти в романе Л. Дереша "Намерение".

В статье есть попытка раскрыть "Намерение!" Петрика Пяточкина то же Любка Дереша.

Ключевые слова: память, постмодернизм, писатель, роман, герой.

The problem of the concept of memory is raised in the article. This factor of human being is considered from a psychological and literary aspects. Lubko Dereshh's novel "Intention" is dedicated to the concept of memory.

There is an attempt in the article to discover Petryk Pyatochkin' or even Lubko Deresh' intension.

Key words: memory, postmodernism, writer, novel, the hero.

В історії української літератури неодноразово виникали суперечності щодо вияву у творах егоїстичного авторського “Я”. У контексті нової доби кількість таких суперечностей збільшується. Серед багаточисельних “Я” гучно і впевнено про власне

самовираження заявив молодий український письменник Любка Дереш, що відзначає актуальність віднайдення автора у трилогії “Культ”, “Поклоніння ящірці” й “Намір!”. Але оскільки ці твори пов’язані між собою, особлива увага звернена на останній роман “Намір!”, бо авторське “Я” тут виражено найчіткіше.

Метою й основним завданням статті є осмислити роль автора у подіях, які відбуваються упродовж усього роману, розрізнити позиції головного персонажа Петрика П’яточкіна та Любка Дереша, виявити, хто з них прагне “Нескінченності” й розкрити суть цього наміру.

У статті використані такі методи дослідження: спостереження, кількісний та якісний аналіз, синтез, абстрагування, структурний метод.

“Намір!” Любка Дереша зараховуємо до постмодерністичної літератури, зважаючи на сьогочасну добу й манеру написання. На думку деяких дослідників, зокрема Тамари Гундорової, як такого постмодернізму на теренах української літератури немає. Та варто зауважити, що маємо таке поняття як постколоніальна або ж післячорнобильська література. Згадує дослідниця й про літературу кітч: “...у сучасній літературі спостерігаємо повернення до естетики кітч й активне застосування його прийомів. На сьогодні уже утвердився молодіжний кітч, представлений іменами С. Жадана, Л. Дереша, О. Ушкалова, І. Карпи” [2, с. 67]. Згодом авторка книги “Кітч і література” зазначає: “Загальновідомо, що слово “кітч” означає щось погане. Наприклад, неякісне мистецтво, поганий смак (несмак), а то й взагалі відсутність будь-якого смаку, тривіальність, шаблон” [2, с. 14]. Вона дає своє визначення: “Кітч – мікромодель масової культури, семіотична програма якої – імітування, копіювання та перетворення мистецтва на товар” [2, с. 5].

З цих слів можемо сказати, що творчість Любка Дереша частково належить до цього поняття, адже він часто звертається до копіювання, наслідування інших авторів. Але не можемо сказати, що його романи – це вияв несмаку, або взагалі його відсутність. Просто творчість спрямована на певну аудиторію. Про це говорить літературознавець Р. Харчук: “Література Любка Дереша – це, звичайно, сублітература, розрахована на освічену молодь, так званих неформалів або тих, хто хоче ними

бути, кого не влаштовують стандарти масового або попсового суспільства” [12, с. 224].

Тобто автор “Культу”, “Поклоніння ящірці”, “Наміру!” та інших творів не намагається зацікавити всіх своїм письмом, а звертається швидше до “собі подібних”. Все ж Р. Харчук не заперечує, що “письмо Л. Дереша попри задекларовану альтернативність, насправді не виходить за межі масової літератури” [12, с. 224].

Коли звернутися до визначення поняття “постмодернізм” у літературознавчих енциклопедіях, то бачимо тенденцію, як прихильники постмодернізму наголошують, що сучасний митець, на відміну від митців минулих епох, має справу не з чистим матеріалом, а з адаптованим культурою, тому його твір позбавлений первісної свіжості, видається осередням інтертекстуальності як на фабульно-композиційному рівнях, алюзіями на інші твори, нанизуванням цитат, своєрідним центоном, колажем, свідомою компіляцією, стилізацією, самоіронією... [9, с. 255]. Це бачимо у романах Любка.

Стильові ознаки постмодернізму у кожного автора виявляються по-своєму, проте жоден із них повністю не вписується у напрям. Це породжує сумнів у тому, чи можемо сучасних українських письменників вважати повністю постмодерністами. Кожен із них використовує деякі властивості поезики постмодернізму, але не в повному обсязі, що не означає стильової неповноти в українській літературі [9, с. 256]. У цьому цілком виявляється Дереш як автор сучасної української прози.

У рецензії на “Намір!” А. Куруккул наголошується на тому, що література поділяється на “нашу літературу” та “їхню тулу фігню”. Серед інших категорій можна виділити “марсіанську інтелектуальну прозу”, “афігезну філософську прозу” та “говнонний постмодерністський декаданс”. “Наша” література – саме тому й наша, що кожен може винайти там своє, рідне, особисте [8]. Рецензент зауважує і той факт, що Дереш належить саме до “нашої літератури” й розтлумачує, чому саме: “Любка Дереш – “наша” література. Чи не доказом цього є те, що вже декілька дівчаток оповідали мені уривки з роману й тлумачили їх потаємний філософський зміст, котрий збігався з їх власним (дівчаток) езотеричним досвідом. Так, ми можемо побачити

себе у Петрику П’яточкіну чи у Гоці Дралі, – ми можемо ви-
найти себе в романах Дереша, бо вони про нас і написані.... За
це ми, власне, Любка Дереша й любимо...” [8].

Бачимо, що до творів Любка Дереша ставляться неоднознач-
но, але це ще раз свідчить про те, що романи його читають, а
тому в людей така література викликає емоції: у когось пози-
тивні, в когось негативні. Тому спробуємо розкрити “Намір!”
Петрика П’яточкіна чи то самого Любка Дереша.

Роман про пам’ять не перший, а тому тісно пов’язаний із по-
передніми творами. “Культ”, “Поклоніння ящірці” і “Намір!”
становлять собою трилогію не тільки тому, що перебувають у
спільному хронотопі – наші дні, Галичина, містечко Мідні Буки,
а й тому, що репрезентують досі найповніший в українській лі-
тературі образ нового покоління. Подібна повнота образу сучас-
ної молоді характерна хіба що для роману С. Ушкалова “ОБЖД”
(2007). “Культ” містить у собі елементи трилера, “Поклоніння
ящірці” – детективу, “Намір!” – роман про подорож у пам’ять”
[12, с. 221]. “Героєм роману “Намір!” є наділений феноменаль-
ною пам’яттю Петя П’яточкін, який також живе у Мідних Бу-
ках, але змушений після закінчення школи їхати до Хоботного,
що під Тернополем, доглядати свою бабу” [12, с. 224].

Тут варто звернутися до психології, звідки знаємо, що
пам’ять – це здатність живої системи фіксувати факт взаємодії
із середовищем (зовнішнім або внутрішнім), зберігати резуль-
тат цієї взаємодії у формі досвіду і використовувати його в по-
ведінці [1, с. 309].

Петрик П’яточкін так говорить про те, з чого це все поча-
лося: “Я виліз на дерево і побачив там щось таке, що назавжди
змінює мою пам’ять, перетворило її з мілкої калюжі на бурх-
ливий океан” [4, с. 13]. І тільки тоді, коли П’яточкін приходять
на свій перший екзаме́н, з ним стається неояснюване: він по-
бачив перед собою відповідь на білет, до того ж побачив дуже
виразно сторінку зі свого зошита. Навіть після того, як Петро
пересвідчився, що не дивиться у зошит, “продовжував бачити
відповідь, як на екрані” [4, с. 21]. У цьому випадку спрацьовує
один із головних процесів пам’яті – відтворення [1, с. 316].

Виявлення такого феномену в собі П’яточкіна шокує, але
згодом він починає просто гратися своєю пам’яттю: “Години

три я сидів і від нічого робити випробовував пам'ять на різних дрібничках: яких кольорів смуги на Нелиному халаті, у скільки пучків згруповані ворсинки на зубній щітці, який узор циновки на сходах між першим і другим поверхом, кількість сходин між другим поверхом і горищем та інше” [4, с. 22].

Після різних махінацій зі своїм феноменом “П'ятчкін захоплений ідеєю телепортації. Саме цим він шокував свою подружку Гоцу Дралу, яка вирішила, що Петя божевільний” [12, с. 224]. Він починає телепортуватися в минуле, перебуває навіть у тих місцях і з тими людьми, яких раніше навіть не зустрічав. “Проте, на тлі безкінечного занурювання у феноменальну пам'ять героя відбувається драма. Він (Петро) прагне до заглиблення у нескінченні світи холодного космосу та хоче взяти з собою Її (Гоцу Дралу)” [8], але дівчина відмовляється з тої причини, що через своє “занурювання” Петро просто не помічає Її, а також того, що прагне Гоца. Дівчина обирає собі інше життя, але отримує смерть.

Якщо раніше Дереш акцентував увагу на сновидіннях, то в цьому творі пам'ять людини займає найважливішу роль. Н. Зборовська так тлумачить ці процеси: “Кожна людина бере участь у несвідомому творчому процесі, породжуючи сновидіння. Тлумачення сновидінь закладає основи для тлумачення художнього твору, де свідомий елемент виконує важливу роль упорядкування спонтанних образів” [6, с. 59]. Тут несвідомий творчий процес формується через Петриків феномен, який як несподівано виявляється, так несподівано і зникає. Спрацьовує “забування, яке виявляється у тому, що втрачається чіткість запам'ятованого, зменшується його обсяг, виникають помилки у відтворенні, воно стає неможливим і, нарешті, унеможлиблюється впізнання” [1, с. 318].

Вирішення проблеми існування феноменального хлопчика бачимо на завершенні історії. “Кінець роману – це початок нового життя Петра, – життя у Намірі Нескінченності” [8]. Це своєрідне розчарування, але віднайдення нової мети.

Тільки після того, як Петро починає втрачати свій феномен, тобто забувати, він їде знову до своєї баби. З тексту дізнаємося, що стара збирається помирати. “Вдячний” онук замовляє їй труну й викликає електрика, щоб той полагодив перегорілу проводку. Електрик був алкоголіком (на думку Любка Дер-

ша, алкоголізм сильно підриває авторитет людини, алкоголіків люди, зазвичай, взагалі не шкодують), його убило струмом, а баба дійшла фінішу через вік. І тут між двома смертями третій може прошмигнути непоміченим, оскільки про прихід електрика в дім старої знає лише Петро. Петя приймає просте рішення – відкручує газ, будинок з трупами вибухає, а П’ятчкін втікає в туман. Його намір – намір Нескінченності” [12, с. 224].

Лише після прочитання останньої сторінки роману можна зробити висновок і зрозуміти, у чому полягає намір головного героя. Після фінальної сцени із вибухом будинку та двох трупів у ньому Петро може розпочати нове життя, незалежне й вільне. Тепер він сам писатиме історію свого минулого у свідомості людей, які будуть зустрічатися на життєвому шляху хлопця. Відтепер він матиме нове ім’я, нові цілі в житті. П’ятчкін нарешті знаходить остаточне рішення, яке дозволяє вийти йому із цього світу: “Я бачу, який бездоганий дарунок залишила для мене смерть у цій хаті. Я бачу це різко й однозначно... Смерть двох – перелітний шанс третього” [4, с. 266].

І тут виникає питання: чи не сам автор прагне цього Наміру Нескінченності? І одразу ж відповідаємо на це питання: ні, у цю безвимірну Нескінченність потрапляє лише Петя. Нескінченність Любка у кожному персонажі і не лише цього роману, а й попередніх та наступних. Смерть для автора неможлива, бо він навіть залишиться автором, навіть після фізичної смерті. Нескінченність Любка і Нескінченність Петра – два різні виміри.

Список використаних джерел:

1. Варій М. Й. Загальна психологія. : підр. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. Й. Варій – [3-тє вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
2. Гундорова Т. Кітч і література. Травестії. / Т. Гундорова. – К. : Факт, 2008. – 284 с. – (Сер. “Висока полиця”).
3. Даниленко В. Г. Лісоруб у пустелі : Письменник і літературний процес / В. Г. Даниленко. – К. : Академвидав, 2008. – 352 с.
4. Дереш Л. Намір! [Текст] / вступ. ст. Ю. Р. Іздрика. – Харків : Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2010. – 272 с.
5. Зборовська Н. В. Код української літератури : Проект психоісторії новітньої української літератури. Монографія. / Н. В. Зборовська. – К. : Академвидав, 2006. – 504 с.

6. Зборовська Н. В. Психологія і літературознавство : посібник. / Н. В. Зборовська – К. : “Академвидав”, 2003. – 392 с. (Альма-матер).

7. Ильин И. Постмодернизм. Словарь терминов. / И. Ильин. – М. : ИНИОН РАН (отдел литературоведения) – INTRADA. 2001. – 384 с.

8. Курукулл А. Рецензія. Любка Дереш. “Намір” [Електронний ресурс] : Режим доступу до інтернету : <http://h.ua/story/14664/>. – Назва з екрану.

9. Літературознавча енциклопедія : У 2-х томах. Т. 2 / Автор-укладач. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ “Академія”, 2007. – 624 с. (Енциклопедія ерудита)

10. Павличко С. Теорія літератури / Передм. М. Зубрицької. – К. : Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2002. – 679 с.

11. Стусенко О. Любка Дереш: історія хвороби [Електронний ресурс] : Режим доступу до інтернету : <http://litakcent.com/2008/07/04/ljubko-deresh-istorija-hvoroby/>. – Заголовок з екрану.

12. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза : Постмодерний період : навч. посіб. / Р. Б. Харчук – К. : ВЦ “Академія”, 2008. – 248 с. (Альма-матер).